

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.9

Чабан О. М.,

olepau@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3507-7609

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри цивільного і господарського права та процесу

Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Горецька Х. В.,

kgoretska@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-2004-5903

к.ю.н., доцент,

завідувачка кафедри теорії держави та права

Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ТОВАРІВ

Анотація. Договір міжнародної купівлі-продажу товарів – це домовленість продавця та покупця, які знаходяться у різних державах, про поставку товарів. Відносини міжнародної купівлі-продажу товарів насамперед регулюються зовнішньоекономічним договором (контрактом), який укладається у письмовій (електронній) формі.

Крім договору міжнародної купівлі-продажу товарів, регулятором правовідносин міжнародної купівлі-продажу товарів є національне законодавство. Згідно з законодавством про міжнародне приватне право України застосовне право може бути обране сторонами правочину, це називається автономія волі. Обрати право, що застосовується до договору, це є право, а не обов'язок учасників правочину. Якщо ж сторони не скористалися принципом автономії волі, то згідно зі ст. 44 Закону України «Про міжнародне приватне право» до відносин за договором купівлі-продажу товарів застосовується право продавця.

Правовідносини міжнародної купівлі-продажу товарів регулюються міжнародними договорами. Положення міжнародного договору застосовується до приватноправових відносин після того як він став частиною національного законодавства. Для цього є процедура імплементації положень міжнародного договору у національне законодавство, яка визначена Законом України «Про міжнародні договори України». Щодо пріоритетного застосування за юридичною силою міжвідомчі договори можна порівнювати з актами міністерств, відомств, міжурядові договори – з нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України, а міждержавні, згода на обов'язковість яких дається Верховною Радою України, – з законами. Правове регулювання міжнародної купівлі-продажу товарів забезпечується Віденською конвенцією про договори міжнародної купівлі продажу від 11 квітня 1980 року, яка для України набула чинності 1 лютого 1991 року, Конвенцією про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 року, для України діє з 1 травня 1994 року, особливості застосування яких визначені у відповідних положеннях цих Конвенцій.

До відносин міжнародної купівлі-продажу застосовуються також міжнародні звичаї, зокрема правила Інкотермс. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати, якщо сторони договору міжнародної купівлі-продажу товарів домовилися про це. Сторони у міжнародному договорі купівлі-продажу можуть застосувати будь-яку редакцію цих звичаїв, вказавши рік. Якщо у договорі є домовленість про застосування правил Інкотермс, а не вказаний рік видання, то застосовується остання редакція цих правил.

Ключові слова: договір, міжнародна купівлі-продаж товарів, національне законодавство, міжнародний договір, міжнародний звичай.

Chaban O. M.,

olenauf@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3507-7609

PhD in Law, Associate Professor,

Senior Lecturer at the Department of Civil and Business Law and Procedure

Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Horetska Kh. V.,

kgoretska@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-2004-5903

PhD in Law, Associate Professor,

Head of the Department of Theory of State and Law

Lviv University of Trade and Economics, Lviv

FEATURES OF THE LEGAL REGULATION OF THE INTERNATIONAL PURCHASE AND SALE OF GOODS

Abstract. *The contract for the international sale of goods is an agreement between the seller and the buyer, who are located in different countries, about the supply of goods. Relations of the international purchase and sale of goods are primarily regulated by a foreign economic agreement (contract), which is concluded in written (electronic) form.*

In addition to the contract of international sale of goods, the regulator of legal relations of international sale of goods is national legislation. According to the legislation on international private law of Ukraine, the applicable law can be chosen by the parties to the transaction, this is called autonomy of will. It is the right, not the obligation, of the parties to the transaction to choose the law applicable to the contract. If the parties did not use the principle of autonomous will, then according to Art. 44 of the Law of Ukraine "On International Private Law", the right of the seller is applied to the relationship under the contract of sale of goods.

Legal relations of the international purchase and sale of goods are regulated by international agreements. The provision of an international treaty applies to private law relations after it has become part of national legislation. For this purpose, there is a procedure for implementing the provisions of an international agreement into national legislation, which is defined by the Law of Ukraine "On International Agreements of Ukraine". In terms of priority application in terms of legal force, interdepartmental agreements can be compared with acts of ministries, agencies, intergovernmental agreements with normative legal acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine, and interstate agreements, the binding consent of which is given by the Verkhovna Rada of Ukraine, with laws. The legal regulation of the international sale of goods is provided by the Vienna Convention on International Sales Contracts of April 11, 1980, which entered into force for Ukraine on February 1, 1991, and the Convention on the Limitation of Claims in the International Sale of Goods of 1974, effective for Ukraine since May 1 of 1994, the specifics of their application are defined in the relevant provisions of these Conventions.

International customs are also applied to international sales relations, in particular the rules of Incoterms Official rules of interpretation of trade terms of the International Chamber of Commerce, if the parties to the contract of international sale of goods have agreed on this. The parties to an international sales contract may apply any version of these customs, specifying the year. If there is an agreement on the application of the Incoterms rules in the contract, and the year of publication is not specified, then the latest version of these rules is applied.

Key words: contract, international purchase and sale of goods, national legislation, international contract, international custom.

JEL Classification: K 12, K 20

DOI: 10.32782/2616-7611-2023-14-10

Глобалізація суспільства, економіки, розвиток демократичних принципів сприяє міжнародній купівлі-продажу, яка опосередковується укладенням договору. Суть цих договірних відносини зводиться до співпраці двох сторін (продавця і покупця), які знаходяться в різних державах, щодо набуття, зміни та при-

пинення прав та обов'язків у сфері поставки товарів. Актуальним є визначення правового регулювання цих відносин. Звісно, основним регулятором міжнародної купівлі-продажу є зовнішньоекономічний договір. Але ж у договорі сторони можуть не включити всі умови (пункти), які необхідні для належного виконання дого-

вору або вирішення спору, що виник з договору, оскільки достатньо передбачити істотні умови, щоб договір вважався укладеним. У такому випадку відносини міжнародної купівлі-продажу будуть регулюватися законодавчими актами відповідної держави та міжнародними договорами. Тому пропонуємо обговорити саме питання регулювання міжнародної купівлі-продажу за принципом автономії волі, національним законодавством, міжнародними договорами, міжнародними звичаями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Темі правового регулювання міжнародної купівлі-продажу товарів, особливо порядку укладення та виконання зовнішньоекономічного договору купівлі-продажу та практиці застосування положень Віденської конвенції про договори міжнародної купівлі-продажу товарів присвячено достатньо наукових публікацій, статей, монографій, дисертацій. Так, заслуговують на увагу дисертації С.Т. Амджад Договір купівлі-продажу у міжнародному приватному праві [1] (2003 рік), К.Г. Цірат Автономія волі сторін у Гаазьких принципах вибору права у міжнародних комерційних договорах [2] (2018 рік), С.А. Абросімова Адаптація цивільного законодавства України про договори купівлі-продажу до законодавства ЄС [3] (2021 рік). Досліджували особливості правового регулювання відносин міжнародної купівлі-продажу товарів такі вчені як Б.В. Дерев'яно, В.М. Коссаєв, І.І. Олексин, Т.В. Кисіль, Г.С. Фединак, Ю. Черних.

Мета статті. Метою статті є визначити особливості правового регулювання відносин міжнародної купівлі-продажу товарів.

Виклад основного матеріалу. Відносини міжнародної купівлі-продажу товарів регулюються зовнішньоекономічним контрактом, національними та міжнародними джерелами. Договір міжнародної купівлі-продажу товарів – це домовленість продавця та покупця, які знаходяться у різних державах, про поставку товарів. Згідно з реч. 2 ч. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року [4] зовнішньоекономічний договір (контракт) складається відповідно до цього та інших законів України з урахуванням міжнародних договорів України. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності при складанні тексту зовнішньоекономічного договору (контракту) мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації, правила міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо та у виключній

формі цим та іншими законами України. Такий договір укладається у письмовій формі. Так, у ч. 3 ст. 31 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року [5] передбачено, що зовнішньоекономічний договір, якщо хоча б однією стороною є громадянин України або юридична особа України, укладається у формі, передбаченій законом, незалежно від місця його укладення, якщо інше не встановлено міжнародним договором України. Правові наслідки недодержання вимоги щодо письмової форми зовнішньоекономічного договору визначаються правом, що застосовується до змісту правочину. У Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» вказується, що зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності або його представником у простій письмовій або в електронній формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом. У разі експорту послуг (крім транспортних) зовнішньоекономічний договір (контракт) може укладатися шляхом прийняття публічної пропозиції про угоду (оферти) або шляхом обміну електронними повідомленнями, або в інший спосіб, зокрема шляхом виставлення рахунка (інвойсу), у тому числі в електронному вигляді, за надані послуги.

Отже, договір, а саме договірні умови (пункти) регулюють відносини сторін щодо міжнародної купівлі-продажу товарів. Крім договору міжнародної купівлі-продажу товарів, регулятором правовідносин міжнародної купівлі-продажу товарів є національне законодавство. Важливим є визначення, право якої держави застосовується у даному випадку. Право продавця, право покупця чи право третьої держави? Згідно з законодавством про міжнародне приватне право України, застосовне право може бути обране сторонами правочину, це називається автономія волі. Є певні правила, які сторони повинні дотримуватися при обранні застосовного права, вони викладені у ст. 5 Закону України «Про міжнародне приватне право». Звісно обрати право, що застосовується до договору, це є право, а не обов'язок учасників правочину. І також слід звернути увагу, що сторони договори обирають застосовне матеріальне право, а не процесуальне. Якщо ж сторони не скористалися принципом автономії волі, то у такому випадку керуємося положеннями ст. 44 Закону України «Про міжнародне приватне право», і до відносини за договором купівлі-продажу товарів буде застосовуватися національне право продавця. У разі, якщо

продавцем є учасник зовнішньоекономічної діяльності України, то матеріальним правом будуть положення Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року [6], а саме параграф 1 та 3 глави 54.

Сфера дії обраного права до договору визначена у ст. 47 Закону України «Про міжнародне приватне право». Як вказує К.Г. Цірат, згідно Гаазькими Принципами право, обране сторонами, регулюватиме всі питання, пов'язані з договором, включаючи, але не обмежуючись: тлумачення; права та обов'язки, що випливають з договору; виконання та наслідки невиконання договору, включаючи оцінку збитків; різні способи погашення зобов'язань позовна давність; дійсність і наслідки недійсності договору; тягар доказування та правові презумпції; переддоговірні зобов'язання [2, с. 10].

Правовідносини міжнародної купівлі-продажу товарів регулюються міжнародними договорами. Так, згідно з ч. 1 ст. 9 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року [7] законодавство України – це взаємопов'язана та упорядкована система нормативно-правових актів України і чинних міжнародних договорів. Є певні вимоги до міжнародних договорів, для того щоб вони могли застосовуватися до приватноправових відносин. Насамперед міжнародний договір має стати частиною національного законодавства. Для цього є процедура імплементації положень міжнародного договору у національне законодавство, яка визначена Законом України «Про міжнародні договори» від 29 червня 2004 року [8]. Міжнародний договір України – укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо). Згідно з ч. 1 ст. 8 Закону України «Про міжнародні договори України» згода України на обов'язковість для неї міжнародного договору може надаватися шляхом підписання, ратифікації, затвердження, прийняття договору, приєднання до договору. Згода України на обов'язковість для неї міжнародного договору може надаватися й іншим шляхом, про який домовилися сторони. Коли міжнародний договір став частиною національного законодавства важливим є визначення його юридичної сили. Відповідно до ч. 1 ст. 19 Закону України «Про правотворчу діяльність» юридична

сила – це властивість нормативно-правових актів та встановлених ними норм права, що є основою для визначення співвідношення їх взаємної ієрархічної підпорядкованості у системі нормативно-правових актів, зумовленого сукупністю ознак, що впливають із: 1) засад конституційного ладу в Україні; 2) компетенції та територіальної юрисдикції суб'єкта правотворчої діяльності, визначених Конституцією України та (або) законом; 3) інших особливостей, визначених Конституцією України та (або) законом.

Міжнародні договори є міждержавними, міжурядовими та міжвідомчими. Якщо чинним міжвідомчим міжнародним договором України встановлені інші правила, ніж ті, що передбачені в нормативно-правовому акті міністерства чи відомства, яке уклало цей договір, то застосовується правило міжнародного договору. Що ж до міжурядових міжнародних договорів, то вони мають пріоритет у застосуванні перед постановами Кабінету Міністрів України або актами законодавства ще меншої юридичної сили. Якщо ж міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлюються інші правила, ніж ті, що передбачені законами, застосовуються правила міжнародного договору. В частині пріоритетного застосування за юридичною силою міжвідомчі договори можна порівнювати з актами міністерств, відомств, міжурядові договори – з урядовими нормативно-правовими актами, а міждержавні, згода на обов'язковість яких дається Верховною Радою України, – з законами [9, с. 66–67].

Правове регулювання міжнародної купівлі-продажу товарів забезпечується Віденською конвенцією про договори міжнародної купівлі продажу від 11 квітня 1980 року [10], яка для України набула чинності 1 лютого 1991 року, Конвенцією про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 року [11], для України діє з 1 травня 1994 року. Конвенція про договори міжнародної купівлі-продажу товарів має свої особливості. А саме застосовується до договорів купівлі-продажу товарів між сторонами, комерційні підприємства яких перебувають у різних державах: а) коли ці держави є Договірними державами; або б) коли згідно з нормами міжнародного приватного права застосовано право Договірної держави. Другий пункт означає, що сторони зовнішньоекономічного договору купівлі-продажу, скориставшись принципом автономії волі, обрали застосовне мате-

ріальне право Договірної держави, хоча самі не суб'єктами Договірних держав Конвенції.

Конвенція про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів застосовується лише в тих випадках, коли комерційні підприємства сторін договору міжнародної купівлі-продажу товарів у момент його укладення перебувають у Договірних державах. Оскільки ця Конвенція не передбачає інше, вона застосовується незалежно від права, яке могло б підлягати застосуванню на підставі норм міжнародного приватного права. Ця Конвенція не застосовується в тих випадках, коли сторони договору купівлі-продажу в ясній формі виключили її застосування.

До відносин міжнародної купівлі-продажу застосовуються також міжнародні звичаї, зокрема правила Інкотермс Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати [12], якщо сторони договору міжнародної купівлі-продажу товарів домовилися про це. Ці звичаї вперше були зафіксовані в документі, розробленому Міжнародною торговою платою у 1936 році. Потім вони неодноразово переглядалися, доповнювалися і, як правило, це відбувається кожні 10 років. Остання редакція правил Інкотермс 2020 року [13]. Сторони у міжнародному договорі купівлі-продажу можуть застосувати будь-яку редакцію цих звичаїв, вказавши рік. Якщо у договорі є домовленість про застосування правил Інкотермс, а не вказаний рік видання, то застосовується остання редакція цих правил.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна сказати, що правове регулювання відносин міжнародної купівлі-продажу товарів не обмежується тільки зовнішньоекономічним договором (контрактом). Досить часто з договору можуть виникати певні розбіжності, спірні питання у сторін, які договором не врегульовані, тоді застосовується національне законодавство, міжнародні договори. Міжнародні звичаї регулюють відносини сторін договору міжнародної купівлі-продажу товарів, якщо про це є домовленість у договорі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амджад С.Т. Договір купівлі-продажу у міжнародному приватному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / С. Т. Амджад; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2003. 20 с.
2. Цірат К.Г. Автономія волі сторін у Гаазьких принципах вибору права у міжнародних комерційних договорах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / К. Г. Цірат; Київський нац. ун.-т ім. Т. Шевченка. К., 2018. 19 с.

3. Абросімов С.А. Адаптація цивільного законодавства України про договори купівлі-продажу до законодавства ЄС: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / С.А. Абросімов; Хмельн. ун-т управління та права ім. Л. Юзькова. Хмельницький, 2021. 217 с. URL: http://old.univer.km.ua/doc/specvr/diss_Ambrosimov.pdf

4. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-ХІІ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#top> (дата звернення: 12.09.2023).

5. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року № 2709-ІV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 12.09.2023).

6. Цивільний кодекс України: Закон України. Кодекс від 16 січня 2003 року № 435-ІV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 04.09.2023).

7. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-ІХ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 12.09.2023).

8. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року № 1906-ІV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 12.09.2023).

9. Котуха О. С., Чабан О. М. Особливості застосування положень міжнародного договору при регулюванні приватних відносин з іноземним елементом. Право і суспільство. 2018. № 6-1. С. 63–68.

10. Віденська конвенція про договори міжнародної купівлі-продажу від 11 квітня 1980 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text (дата звернення: 22.09.2023).

11. Конвенцією про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_002#Text (дата звернення: 22.09.2023).

12. Інкотермс Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати (редакція 2000 року) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988_007#Text (дата звернення: 22.09.2023).

13. Застосування нової редакції правил Інкотермс URL: <https://ank.odessa.ua/konsultatsii/primenenie-novoj-redaktsii-pravil-inkoterms/>

REFERENCES:

1. Amdzhad S.T. Dohovir kupivli-prodazhu u mizhnarodnomu pryvatnomu pravi : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.03 / S. T. Amdzhad; Nats. un.-t "Odeska yurydychna akademiia". Odesa, 2003. 20 s.
2. Tsirat K.H. Avtonomiia voli storin u Haazkykh pryntsypakh vyboru prava u mizhnarodnykh komert-

siinykh dohovorakh : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.03 / K. H. Tsirat; Kyivskyi nats. un-t im. T. Shevchenka. K., 2018. 19 s.

3. Abrosimov S.A. Adaptatsiia tsvyvilnoho zakonodavstva Ukrainy pro dohovory kupivli-prodazhu do zakonodavstva YeS: dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.03 / S.A. Abrosimov; Khmel'n. un-t upravlinnia ta prava im. L. Yuzkova. Khmelnytskyi, 2021. 217 s. URL: http://old.univer.km.ua/doc/specvr/diss_Ambrosimov.pdf

4. Pro zovnishnoekonomichnu diialnist: Zakon Ukrainy vid 16 kvitnia 1991 roku № 959-XII / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#top> (data zvernennia: 12.09.2023).

5. Pro mizhnarodne pryvatne pravo: Zakon Ukrainy vid 23 chervnia 2005 roku № 2709-IV/ Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (data zvernennia: 12.09.2023).

6. Tsvyilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy. Kodeks vid 16 sichnia 2003 roku № 435-IV / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (data zvernennia: 04.09.2023).

7. Pro pravotvorochu diialnist: Zakon Ukrainy vid 24 serpnia 2023 roku № 3354-IX / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (data zvernennia: 12.09.2023).

8. Pro mizhnarodni dohovory Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 29 chervnia 2004 roku № 1906-IV / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (data zvernennia: 12.09.2023).

9. Kotukha O. S., Chaban O. M. Osoblyvosti zastosuvannia polozhen mizhnarodnoho dohovoru pry rehuliuvani pryvatnykh vidnosyn z inozemnym elementom. Pravo i suspilstvo. 2018. № 6-1. S. 63–68.

10. Videnska konventsiiia pro dohovory mizhnarodnoi kupivli prodazhu vid 11 kvitnia 1980 roku URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text (data zvernennia: 22.09.2023).

11. Konventsiiieu pro pozovnu davnist u mizhnarodnii kupivli-prodazhu tovariv 1974 roku URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_002#Text (data zvernennia: 22.09.2023).

12. Inkoterms Ofitsiini pravyla tlumachennia torhovelnykh terminiv Mizhnarodnoi torhovoii palaty (redaktsiia 2000 roku) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988_007#Text (data zvernennia: 22.09.2023).

13. Zastosuvannia novoi redaktsii pravyl Inkoterms URL: <https://ank.odessa.ua/konsultatsii/primenenie-novoj-redaktsii-pravil-inkoterms/>

Стаття надійшла до редакції 19.10.2023